

Ivana Bozděchová¹

Když jsem pro *Novou češtinu doma a ve světě* připravovala minulou recenzi učebnice lékařské češtiny pro cizince (Bozděchová 2021), netušila jsem (a nejen já), že ta příští vznikne (dokonce na jejím základě) v tak krátkém časovém úseku a bude obdivuhodně pohotově reagovat na aktuální situaci, bude natolik šitá na míru mimořádným komunikačním potřebám: tentokrát je určena ukrajinským mluvčím.

Nová učebnice I. Čermákové a kol. (Iveta Čermáková, Marie Zvoníčková, Tereza Bakusová, Petr Čermák, Daria Stytsenko, Roksolana Fedorenko) *Léčíme česky. Čeština pro sestry a jiné zdravotníky*, vydaná nakladatelstvím Karolinum v roce 2022, představuje další z řady jazykových učebnic vytvořených pod vedením zkušené a osvědčené autorky Ivety Čermákové. Navazuje na předchozí publikaci autorky *Talking Medicine – Czech for Medical Students* (Čermáková 2018, 2020), která se užívá při výuce češtiny pro cizince na všech lékařských fakultách v České republice. Na rozdíl od ní je nový text určen jinému okruhu uživatelů: všem zdravotnickým nelékařským pracovníkům, kteří k nám od letošního roku přicházejí z Ukrajiny a chtějí se učit česky. Vhodně a účelově je tedy přizpůsobena specifickým praktickým potřebám: zaměřuje se na základní slovní zásobu užívanou v běžné praxi v uvedených profesích a je založena na ukrajinštině. To je jistě vítané zejména pro samostatné užívání samouky, zároveň je to však vhodné i pro práci v kurzech češtiny.

Obdobně jako u předchozí učebnice oceňuji především využití autentických materiálů: většina lekcí učebnice začíná rozhovorem mezi zdravotnickými pracovníky navzájem a/nebo mezi nimi a pacienty. Kontextové zakotvení prezentované slovní zásoby je zcela zásadní, ba nutné, usnadňuje nejen studium nové slovní zásoby, ale je i dobrým předpokladem praktického užívání v reálné komunikaci při výkonu práce. V každé lekci po úvodním rozhovoru, uvedeném komentářem ke kontextu a komunikační situaci a doplněném (zrcadlovým) ukrajinským překladem, následuje prezentace příslušné slovní zásoby, k českým výrazům a frázím jsou uvedeny ukrajinské ekvivalenty. Slovníčky v rámci lekcí poskytují základní gramatické údaje o slovech: u substantiv se uvádí gramatický rod a číslo, u sloves prezentovaných ve tvaru 1., příp. 3. osoby singuláru jejich vid, u ostatních slov pak slovní druh. Vzhledem k typologické blízkosti češtiny a ukrajinštiny i vzhledem k zaměření učebnice to považuji za zcela postačující a adekvátní. Podstatnou část učebnice představují lexikální cvičení, v každé lekci jich je 6–10. Kladně je třeba ohodnotit, že jsou zařazeny různé typy cvičení: výběr slov/frází z nabídky, doplňování — obsahové (pojmové), v kontextu (různé slovní druhy), slova k obrázkům, volba podle významových vztahů slov a pojmových vztahů označovaných jevů, doplnění ukrajinského ekvivalentu, rozhodnutí o pravdivosti/neppravdivosti tvrzení, překlad aj. Je sympatické, že se občas u cvičení nabízí i více řešení. Učebnice se tedy snaží o maximální praktič-

¹ Text vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti Lingvistika.

nost, „interaktivnost“. Protože se počítá i s úplnými začátečníky, jsou zadání cvičení psána pouze ukrajinsky. Dalším kladem učebnice jsou kvalitní audionahrávky všech rozhovorů (namluvené rodilými mluvčími češtiny), uživatel si díky nim může korigovat výslovnost. Učebnice je dostupná elektronicky jako multimediální kniha na platformě Publi, audionahrávky a různé typy interaktivních cvičení (všechna jsou responzivní, tj. umožňují rychle zobrazit správné řešení) jsou přístupné po kliknutí a jsou uživatelsky přívětivé. Viz např.:

OBR. 1: 19. lekce, cvičení 2

Logický, přehledný a metodicky vhodný je tematický obsah lekcí: nabízejí seznámení se základními tematickými okruhy zdravotnické praxe a jejich klíčovou slovní zásobou (Lidské tělo, Stadia lidského života, Nemoc, choroba, Příznaky nemoci, Nemoci a potíže, Bolest, Úrazy, nehody, Instrukce (pokyny), Vyšetření pacienta, Dialog s pediatrickým pacientem, Den v nemocnici, Zdravotní stav, Užívání léčiv, Nástroje, přístroje a pomůcky, Zdravotnická zařízení, Ordinance, Zdravotnický personál, Hygiena, Fyziologické funkce). Tento princip umožňuje postupovat při studiu nejen chronologicky od 1. do 19. lekce, ale i výběrem příslušných lekcí podle potřeb uživatele. Uživatelsky výhodný, ne-li nepostradatelný je klíč s řešením úkolů ve všech cvičeních. Na konec učebnice je zařazen souhrnný abecední česko-ukrajinský a ukrajinsko-český slovník, obsahující klíčová slova, fráze a kolokace ze všech lekcí, a seznam použité literatury. Nedílnou a motivující součástí učebnice jsou zdařilé ilustrace MUDr. Jitky Rokytové. Učebnice je výsledkem úzké spolupráce lingvistů a didaktiků (specializovaných na výuku češtiny pro cizince) s odborníky z oboru ošetrovatelství a rodilými ukrajinskými mluvčími. Takový přístup je pro daný typ učebnice nepostradatelný, přesto v praxi nebývá běžný, proto je třeba jej zvlášť vyzdvihnout.

Snaha o autentičnost všech materiálů — jejich slovní zásoby a formulací (gramatické výstavby) textů, dialogů, cvičení — je zcela zásadní a v celé učebnici zřetelná; autorský kolektiv jistě v mnoha případech stál před nelehkými rozhodnutími. Volba mezi

variantami (zejména lexikálními a morfológickými) byla ztížena tím, že jde o materiál pro potenciální začátečníky v osvojování češtiny: základní v učebnicích bývá spisovná varieta a tím se nepochybně autoři řídili. Přesto mnohdy, především v replikách pacientů (někdy i zdravotního personálu), zní zcela spisovné varianty jako *pracuji, děkuji, použiji* méně přirozeně než hovorové *pracuju, děkuju, použiju*. Obdobně některá adverbia a částice, viz např. *jen, také, nyní* oproti *jenom, taky, teď* (podoby jednoznačně převažující v mluvených projevech).² Celkově je však většina textů obsahově i formálně zdařilá, působí autenticky, ba věrohodně, viz např. zachycení dětské řeči a komunikace s dětmi v 10. lekcí (Dialog s pediatrickým pacientem) nebo rozhovor s pacientem v 11. lekcí:

DESÁTÁ LEKCE | DIALOG S PEDIATRICKÝM PACIENTEM | 79
ДЕСЯТИЙ УРОК | ДІАЛОГ З ПАЦІЄНТОМ ПЕДІАТРИЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

24

Sestra: Ahoj, Martino. Jmenuji se Katka a jsem sestra na tomto oddělení, dnes se o tebe budu starat. Tvoje maminka si ještě něco zařídí, já ti zatím ukážu oddělení.	Медсестра: Привіт, Мартіно. Мене звати Катка, і я сестра з цього відділення, сьогодні я буду доглядати за тобою. Твоя мама ще щось вирішуватиме, я поки що покажу тобі відділення.
Pacientka: Ukážete mi, kde budu ležet?	Пацієнтка: Покажіть мені, де я буду лежати?
Sestra: Ano, pojďme se podívat na pokoj.	Медсестра: Так, давай подивимося на палату.
Pacientka: Bude tam postel i pro mamku?	Пацієнтка: Чи буде там ліжко і для мами?
Sestra: Samozřejmě, bude. Jsi šikovná, jak se o vše zajímáš.	Медсестра: Звичайно, буде. Ти кмітлива, всім цікавишся.
Pacientka: Mám strach, minule mi sestřička brala krev a moc to bolelo. Brečela jsem.	Пацієнтка: Мені страшно, минулого разу сестричка брала у мене кров і мені було дуже боляче. Я плакала.
Sestra: Dnes ti krev brát nebudeme, neboj. Až přijde maminka, půjdete spolu za panem doktorem, on se ti podívá do krku. Znáš to?	Медсестра: Сьогодні ми не будемо брати у тебе кров, не бійся. Коли прийде мама, ви підете разом до лікаря, він подивиться твоє горло. Ти вже це знаєш?
Pacientka: Ano, znám, to mi ale nevaří.	Пацієнтка: Так, знаю, я не проти.
Sestra: Jsi statečná holka. Také si pan doktor poslechne tvoje srdíčko.	Медсестра: Ти смілива дівчина. А ще лікар прослухає твоє сердечко.
Pacientka: To si nasadí sluchátka do uší a kolečko mě bude studit na zádech?	Пацієнтка: Він одягне навушники і холодним кільцем водитиме мені по спині?
Sestra: Přesně tak, to je fonendoskop. Pak už ti jen pan doktor prohmátá břicho, jestli někde nebolí.	Медсестра: Саме так, це фонендоскоп. Потім лікар прощупає тобі животики, чи він десь не боляче.
Pacientka: Vždycky mě to hrozně lechtá a já se směju.	Пацієнтка: Мені від цього завжди лоскотно і я сміюся.
Sestra: To jsou všechna vyšetření, která tě dnes čekají.	Медсестра: Це всі огляди, які на тебе сьогодні чекають.
Pacientka: Tak to už se tolik nebojím.	Пацієнтка: Я вже не так сильно боюся.
Sestra: Mám z tebe radost. Jsi opravdová hrdinka.	Медсестра: Я рада за тебе. Ти справжня героїня.

... pan doktor si poslechne tvoje srdíčko.

OBR. 2: 10. lecke, s. 79, Dialog s pediatrickým pacientem

- 2 Viz ČNK, WaG (Machálek 2019) — frekvence v mluveném jazyce: *jenom* — 1,756.3 výskyty na milion slov × *jen* — 254 výskyty na milion slov; *nyní* — 0.9 výskyty na milion slov × *teď* — 3.758,9 výskyty na milion slov; *také* — 61.3 výskyty na milion slov × *taky* — 3,708.8 výskyty na milion slov.

26

Za pacientkou přichází student prvního ročníku ošetřovatelství.

До пацієнтки приходить студент першого курсу сестринської справи.

Student: Dobrý den, paní Šimůnková, jak jste se vyspala?	Student: Вітаю, пані Шимункова, як Ви виспалися?
Pacientka: Nespala jsem moc dobře, budilo mě horko a ostatní pacientky na pokoji. Paní vedle mě mluví v noci nahlas ze spaní a vždycky mě to probudí. Když spím, mám hrozné sny, takové noční můry.	Paцієнтка: Я не дуже добре спала, я прокидалася через спеку та інших пацієнток, що були зі мною в палаті. Жінка поруч зі мною вночі говорить уві сні і я від цього завжди прокидаюся. Коли я сплю, мені сняться страшні сні, кошмари.
Student: Chce se vám spát přes den?	Student: Вам хочеться спати протягом дня?
Pacientka: No, občas si zdřímnu, není tu stejně co dělat. Zatím nemůžu vstát z postele.	Paцієнтка: Ну, інколи я дрімаю, тут все одно нема що робити. Поки що я не можу встати з ліжка.
Student: V kolik hodin jste se probudila?	Student: О котрій годині Ви прокинулися?
Pacientka: Vzbudila jsem se před šestou. Pak přišla sestra a měřila mi teplotu. Asi kolem osmé jsem dostala snídaní.	Paцієнтка: Я прокинулася перед шостою. Потім підійшла медсестра і виміряла мені температуру. Десь о восьмій мені принесли сніданок.
Student: Co tady přes den děláte? Čtete něco?	Student: Чим Ви тут займаєтеся впродовж дня? Читаете щось?
Pacientka: Jo. Čtu noviny a časopisy, které mi nosí dcera.	Paцієнтка: Так. Я читаю газети і журнали, які мені приносить донька.
Student: Jaké máte ráda knihy?	Student: Які Ви любите книги?
Pacientka: Dřív jsem měla ráda detektivky a historické romány, ale tady moc nečtu. Trochu luštím křížovky a sudoku.	Paцієнтка: Раніше я любила детективи та історичні романи, але тут багато не читаю. Трохи розгадую кросворди і sudoku.
Student: Chutná vám tu jídlo?	Student: Вам смакує тут їжа?
Pacientka: Moc ne, chybí mi ovoce a jogurty, ale dcera mi občas nějaké ovoce a zeleninu nosí. Zdá se mi, že jídla tu je málo. Večer mám trochu hlad.	Paцієнтка: Не дуже, мені не вистачає фруктів та йогуртів, але донька іноді приносить мені якісь фрукти та овочі. Мені здається, що тут мало їжі. Увечері я трохи голодна.
Student: Chodí za vámi návštěvy?	Student: Чи приходять до Вас відвідувачі?
Pacientka: Jak říkám, chodí za mnou dcera. Občas chodí vnoučka, ale ta nemá moc času, protože studuje matematiku na univerzitě a teď dělá zkoušky. Několikrát mě navštívila kamarádka z domu.	Paцієнтка: Як я вже казала, до мене навідується донька. Часом онучка приходить ходити, але в неї немає багато часу, бо вона вивчає математику в університеті і зараз складає іспити. Кілька разів мене відвідувала подруга з дому.

Paní vedle mě mluví v noci nahlas ze spaní...

OBR. 3: 11. lekcce, s. 85, Den v nemocnici

Závěrem shrnuji: učebnice *Léčíme česky. Čeština pro sestry a jiné zdravotníky* zcela respektuje zásady komunikační výuky a bere ohled na specifčnost předpokládaných uživatelů, výukový materiál předkládá systematicky a přehledně. V tomto smyslu jistě naplní poslání, pro které byla vytvořena, a najde mnoho úspěšných a vědeckých uživatelů.

BIBLIOGRAFIE:

Bozděchová, I. (2021); Iveta Čermáková (2018, 2020): *Talking medicine: Czech for medical students*. Praha: Karolinum.

Iveta Čermáková, Tereza Bakusová (2021): *Talking medicine 2: Case reports in Czech*. Praha: Karolinum; NČDS 2021(2), s. 11–13.

Čermáková, I. (2018, 2020): *Talking medicine: Czech for medical students*. Praha: Karolinum.
 Machálek, T. (2019): *Slovo v kostce — agregátor slovních profilů*. FF UK, Praha. [online] [cit. 2023-03-27]. Dostupné z [www: <http://korpus.cz/slovo-v-kostce/>](http://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/).